

A propòsit de la publicació de l'antologia poètica 'Imparables'

Sobre la condició pòstuma de la crítica literària

JOAN-ELIES ADELL

"Jugar amb foc és excitant, sens dubte. Qualsevol perill té l'al·licient de la sorpresa"
Joan Fuster

La publicació de l'antologia *Imparables*, de la qual tinc el privilegi de formar part com a poeta i com a signant del manifest que l'encapçala, ha suscitat, com era previsible, comentaris, lectures i crítiques. Favorables algunes, nervioses la majoria. Alguns la qüestionen (per innecessària), tot considerant que aquest recull respon a la mobilització d'un grup de joves poetes ignorants i maldestres que s'han aplegat per fer rebombori per veure si, "amb una mica de ressò, la propaganda els dona allò que de vegades estalvia el geni", poder assaltar "el poder literari" i potenciar el gregarisme. D'altres, contràriament, veuen en les paraules del manifest *Contra la insignificança* un símptoma més del neguit que provoca, especialment entre la gent que comença, l'escàs pes de la cultura i la literatura en la nostra societat i, en els textos poètics seleccionats, una aposta conscient per una poesia orgullosa i apassionada.

He d'admetre que m'han sorprès els temes que han posat damunt la taula algunes d'aquestes crítiques. No tant perquè fossen favorables o desfavorables sinó perquè m'han servit per veure amb una major claredat moltes de les raons del seu nerviosisme: la crítica literària està gairebé difunta, el crític no té un públic solidari, ni una literatura que es deixi acompanyar o sostenir. A la crítica literària (acadèmica o militant) només li queda un petit espai a la universitat i un racó periodístic cada cop més evanescent, marginal i subaltern: entre tots dos punts els espais per exercir la crítica es van reduint a poc a poc, va desapareixent gradualment l'espai real d'acció. Cal dir que aquesta sensació de desorientació sobre la pràctica de la crítica no és pròpia de la cultura catalana, però els seus símptomes són aquí més que evidents. En aquest sentit, és interessant recordar el títol d'un llibre de 1993 del semiòleg italià Cesare Segre, *Notizie dalla crisi*, on va formular obertament una sèrie de preguntes que sembla que aquí ningú no gosa plantejar-se encara: cap a on va la crítica literària?, té sentit en el moment present fer crítica?, des d'on?, per a què?, per a qui?

Crec que és interessant plantejar-se aquestes preguntes, per assajar respostes o, com a mínim, per saber quines són les regles del joc. Com va dir Gramsci, les conclusions d'un debat es juguen des de les seues premisses. La idea de crítica que penso que cal impulsar o defensar és aquella que inclou la inequívoca voluntat de posar en joc la literatura en la seua totalitat o d'involucrar-se simultàniament com a lectors abans que no només com a crítics, una idea de crítica

que s'adherisca a una literatura amb voluntat d'influir en el món. Per fer això cal autèntica passió. Escriu Giulio Ferroni en el llibre *Passioni del Novecento* que no pot existir una vitalitat de la literatura ni de la mateixa crítica sense una participació apassionada, sense una aposta pel valor de l'experiència que tant la literatura com la crítica poden representar i amb la qual han d'entrar en contacte. Per al professor de la Universitat della Sapienza tant la creació literària com la crítica actuals tenen part de responsabilitat en la marginalització i en la crisi de la literatura, juntament amb la manca de passió, una mena d'incapacitat d'apostar pel valor i pel

a casa i treballar silenciosament. Una vindicació de la condició "impassible", com l'ha anomenada Jordi Llovet, "pròpia d'aquells homes que no s'imposen a la història amb faramalla, sinó que esperen que la història els doni un dia o altre la raó". Sembla que el senyor catedràtic haja oblidat que algú va dir en alguna ocasió que la història la fan els pobles però l'escriuen els senyors. En el seu cas, la seua interpretació del llibre *Imparables* pot té a veure amb una lectura crítica (dels poemes només diu que "hi ha versos bons, en aquest llibre, però n'hi ha molts que espantaran acadèmics i profans") sinó amb un rebuig patètic bastit sobre l'únic i fal·laç argument

sentit propi de la literatura, una vacil·lació a l'hora d'involucrar-se plenament en allò que fan, i de fer valer la pròpia presència en la societat. I aquesta passió ha de venir acompanyada del coratge (de donar les pròpies opinions, d'exemplificar, de cercar la novetat amb ulls crítics i no censurs, sectaris...), mentre que bona part dels nostres crítics més insignes s'abonen a actituds conformistes, vils i hipòcrites, que tendeixen a bloquejar qualsevol possibilitat d'aportar arguments no reduïts al simple judici crític. Podria posar molts exemples d'aquestes actituds, però em conformaré amb un. Estic pensant en l'ús d'algun tòpic utilitzat per parlar de l'antologia *Imparables*. Concretament el rebuig del fet que els escriptors es relacionen, discuteixen i facen pública la seua visió de les coses, que es contraposa amb aquella altra visió idíl·lica de l'escriptor solitari i asocial, que tendeix a quedar-se callat

d'un principi d'autoritat que no acaba de saber d'on prové ni qui li atorga. Si un catedràtic de teoria de la literatura dimiteix de llegir críticament, qui ho farà? Òbviament, sempre es parla des d'algun lloc: teòric, polític, ideològic. I el de Llovet és obvi.

Em resulta més estrany, però, que els nostres crítics *llibertaris* se sumen a aquesta visió conservadora, a través d'una estranya reivindicació de l'escriptor o intel·lectual reclòs i callat a casa, solitari i domèstic, fins al punt d'acabar afirmant que "la soledat és el preu de la independència". O dir que la nostra aposta per l'excel·lència literària pot portar a una "negació dels valors de la democràcia". Escriu Chomsky a *El miedo a la democracia* que a partir de l'era Reagan el control del pensament ha perfeccionat els mecanismes pels quals les doctrines bàsiques, com l'aire que respirem, no es discuteixen pel simple fet de ser imperceptibles. Els que acabo d'esmen-

tar són un bon exemple de tot això. Si les velles dictadures van aprendre a prohibir les reunions, tinc la sensació que avui tots nosaltres hem après a no voler reunir-nos ni compartir coses. I qualsevol acció col·lectiva és vista amb sospita: de gregarisme, de conxorxa, d'assalt als poders. En el seu estudi sobre el feixisme contemporani indicava Hannah

Arendt com l'aïllament interpersonal constitueix una precondition del totalitarisme. No és això, com a mínim, inquietant en una societat que s'autoproclama "democràtica" i "lliure"? A més de la relació etimològica, es dona algun tipus de relació pràctica entre domesticitat i domesticació? Com volen els nostres crítics els seus poetes: domèstics o domesticats? O totes dues coses? Simplement tancats a casa, calladets i que no facen pensar gaire. Ens volen emmordassats, que no fem massa soroll, ni que molestem. Què passa, però, quan les aigües del món baixen tèrbolament, regirades? Seria millor no escriure, llavors? Callar? O és en un món complex i conflictiu justament quan més necessària és l'escriptura, la crítica? En tot cas, a propòsit de tot això, la pregunta que em faig és: com abordar aquesta complexitat amb eines conceptuals inequívokes? A partir de la commoció romàntica, de Shelley a Hölderlin, passant per Novalis, i en paral·lel a l'avenç de la modernitat oficial (com a ideologia liberal i d'Estat), la poesia menys conformista va assumir que aquesta pregunta no tenia resposta i que, de fet, estava plantejada en un terreny, en una concepció de l'abordatge del real, que era i és aliena a la condició de la poesia com a llenguatge i com a pràctica social. Reclamem, doncs, fer nostre aquest lligam entre poesia i política. I com es pot fer això?

Abans de ser eliminat per les celebracions de la *fi de les ideologies* i del *veinatge universal*, el pensament marxista aportava aquí una eina que avui ha de ser recuperada amb urgència, enriquida per la manera de l'assumir el romanticisme i les avantguardes més conflictives (no sempre les més escandaloses). M'estic referint, és clar, a la necessitat d'actualitzar el valor crític, més precari i més humil del que sembla, de la praxi. Una primera i elemental via per incorporar la crítica social a la pràctica poètica consisteix a treballar, no tant sobre com el missatge del text s'ha de dirigir al lector, sinó sobre com el lector pot incorporar-se a la proposta del text. De fet, en aquesta obertura d'espais per a un sentit no clausurat, no donat per endavant, és raonable comptar amb el lloc del lector com a lloc actiu i conflictiu, i no només com a punt de destinació inexorable. Això últim, com se sap, és el que entén per públic o per audiència l'actual societat de l'espectacle, i que els defensors de la postmodernitat neoliberal acaben defensant.

Si l'antologia *Imparables* permet una reflexió crítica, ja ha estat útil, encara més si obre els marges de la discussió. Aquesta obertura, que la nostra cultura necessita urgentment, és, segons la meua manera de veure-ho, l'única garantia per creure en un espai no reductible a les inèrcies periodístiques i als designis cada dia més obscurs del mercat literari, acadèmic i cultural.